

DOI:<https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-20>

УДК: 378.091.313:[316:159.947.23](043.3)

Ренате Хейкіївна Вайнола
ORCIDiD<https://orcid.org/0000-0002-9754-6178>
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри соціальної педагогіки,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
vainola@ukr.net

Сі Цзечень,
аспірант кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ Україна
496968932@qq.com

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У науковій статті здійснено теоретичне обґрунтування педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій, що містить такі структурні складові: мету, завдання, принципи, педагогічні умови, критеріальні засади (критерії, показники і рівні сформованості), технологічне забезпечення проєктної діяльності, результат. Метою моделі визначено формування соціальної відповідальності студентів. Як результат реалізації даної моделі передбачено підвищення рівня сформованості показників соціальної відповідальності студентів. Деталізовано зміст принципів реалізації моделі: особистісної зорієнтованості освітнього процесу, діалогічності, інтегративності, нелінійності та становлення. Складовою моделі стали педагогічні умови: удосконалення форм соціально-виховної роботи; збільшення частки форм, орієнтованих на усвідомлення та прийняття цінностей соціальної відповідальності; моделювання навчальних і виробничих ситуацій, пов'язаних з необхідністю соціально-відповідальних дій; застосування технологій проєктування з метою залучення студентів до соціально значущої діяльності.

Ключові слова: модель, моделювання, проєкт, проєктування, проєктна технологія, педагогічні умови формування соціальної відповідальності, студенти.

Вступ. Сучасна практика соціально-виховної роботи актуалізує необхідність пошуку ефективних шляхів розвитку соціальної відповідальності студентів, що забезпечують успішну соціалізацію особистості молодого громадянина, який здатен і готовий нести відповідальність за особисте й за благополуччя суспільства в своїй майбутній професійній діяльності. Недоліки соціально-виховної роботи закладів вищої освіти підтверджують необхідність розробки моделі формування соціальної відповідальності студентів в умовах закладу вищої освіти. Одним із дієвих засобів реалізації завдання формування соціальної відповідальності студентів нами визначено технології соціального проєктування.

Проблема формування соціальної відповідальності студентів знайшла відображення в багатьох ракурсах розгляду, зокрема: виявлення педагогічних умов формування відповідальності студентської молоді (О. Богатська (2005), С. Васильєв (2004), І. Гладишева (2006), Н. Хромченкова (2018) та ін.); виховання відповідальності як особистої якості та риси характеру (І. Бех (2003), І. Сопівник, Р. Сопівник (2014) та ін.). Не менш увагу дослідників привертають питання застосування проєктних технологій як засобу особистісного та професійного розвитку студента. Цей аспект знайшов відображення в працях В. Безрукова (2005), Г. Ільїна (2001), О. Пехоти (2000), Т. Подобєдової (2005) та ін.).

Аналіз сучасних досліджень з проблеми моделювання процесу соціально-виховної роботи (С. Сисоева, Огнев'юк В. (2021) та інші) дозволив нам дійти висновку, що він розглядається як ключовий засіб отримання інформації про професійну, моральну, ціннісну, громадянську компетентність майбутніх фахівців внаслідок впливу на них системи соціально-виховної роботи. Дослідники схиляються до думки, що

ефективна та якісна організація виховної роботи закладу вищої освіти можлива лише за умови моделювання, прогнозування та моніторингу процесу виховання особистості. Завдяки моделюванню можна конструювати процес соціально-виховної роботи, визначати динаміку формування особистісних утворень, а також прогнозувати майбутній розвиток показників сформованості соціальної відповідальності студентів.

Метою статті стало теоретичне обґрунтування педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій.

Методи дослідження. Для обґрунтування ключових положень педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій було використано методи аналізу, синтезу та систематизації вітчизняних і зарубіжних джерел із педагогіки, психології та філософії; метод порівняння з метою виокремлення теоретичних підходів до характеристики педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів.

Структурні складові моделі формування соціальної відповідальності студентів. Ми вважаємо за доцільне об'єктивізувати підходи до визначення понять «модель» та «моделювання». Так, у словнику іншомовних термінів (Морозов, Шкарапута, 2000, с. 407) *модель* [франц. – *modele*] розглядається як уявний чи умовний образ (зображення, опис, схема) якогось об'єкта, процесу або явища, який використовується як його представник; зразок, що відтворює, імітує будову та дію певного об'єкта. Термін «моделювання» в тому ж джерелі визначено як спосіб, шлях дослідження певних об'єктів, систем, явищ, процесів через побудову та вивчення їх моделей (Морозов, Шкарапута, 2000, с. 408). Як систему дій, яка забезпечує адекватне засвоєння або розуміння модельованих властивостей, зв'язків та відношень пізнаваного перетворюваного об'єкта (природного чи соціокультурного) розглядає поняття «моделювання» дослідник проблем інтересів та мотивації особистості О. Здравомислов (1986, с. 67). Натомість Р. Вайнола та С. Хлестова (2010) визначають «модель» як систему, за допомогою якої можна сконструювати чи побудувати соціально-виховний процес, уявити цілісну його структуру, особливості функціонування, показати кінцевий результат зазначеної мети.

З метою розробки педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій ми визначили її *структурні складові*: мету, завдання, принципи, педагогічні умови, критеріальні засади (критерії, показники і рівні сформованості), технологічне забезпечення проєктної діяльності, результат.

Метою моделі визначено формування соціальної відповідальності студентів. Як *результат* реалізації даної моделі ми очікували підвищення рівня сформованості показників соціальної відповідальності студентів.

Завданнями реалізації цієї педагогічної моделі визначено такі: прогнозування змісту, напрямів та засобів формування соціальної відповідальності студентів; розробка та упровадження педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів; розробка технологій соціального проєктування, як провідного засобу формування соціальної відповідальності студентів.

Вважаємо за доцільне визначити та схарактеризувати *принципи формування соціальної відповідальності*, що надалі суттєво визначають характер, спрямованість нашого дослідження, і, відповідно, будуть закладені в основу авторської педагогічної моделі.

Першим принципом постає особистісна зорієнтованість освітнього процесу, що трактується як увага до суб'єктності, сприяння розвитку особистості студента. У середовищі, центрованому навколо особистості, вибудовується діалог рівноправних суб'єктів взаємодії. Це означає розвиток процесів управління та співуправління, зростання самостійності як педагога, так і студента, що зумовлює делегування повноважень і відповідальності за результати діяльності. На практиці ця ідея означає побудову горизонтальних зв'язків співпраці. У світлі цих міркувань зазначимо, що цілі освіти стають не тільки багатопрофільними, а й багаторівневими; обов'язковим елементом освітнього процесу стає внутрішня диференціація. Замість однієї загальної траєкторії педагог змушений вибудовувати безліч індивідуальних траєкторій розвитку особистості студента, які ведуть в необхідному для кожного студента напрямі, що й визначає зростання його відповідальності.

Принцип діалогічності (конвенціональності), який передбачає встановлення взаємодомовленостей, гармонії в діалозі кількох позицій, підходів, ідей, точок зору, став важливим під

час аналізу феномену соціальної відповідальності на основі різних світоглядних позицій. Нині принцип конвенціональності закладено в основу ймовірно-орієнтованої філософії, яка підтверджує, що справжній дослідник має володіти «поліфонією мов філософії» (Шинкарук, 2002). Саме тому ми вважаємо, що процес формування соціальної відповідальності студента має ґрунтуватися на підходах представників різних соціогуманітарних шкіл, зважаючи на те, що в межах однієї концепції неможливо продемонструвати особливості такого складного особистісного утворення.

Застосування принципу інтегративності обумовлено багатофакторністю та багатокомпонентністю процесу розвитку особистісного утворення, що вивчається, та включенням багатьох сфер гуманітарних знань до змісту, форми та методів освітнього процесу, що забезпечує результативність формування соціальної відповідальності студента. Цей принцип знаходить свій відбиток в інтеграції низки особистісних якостей, характерологічних властивостей в структуру соціально відповідальної особистості.

Принцип нелінійності визнає використання багатоваріантності шляхів розвитку особистості. Він базується на розгляді особистості студента як складної нелінійної сутності, наділеної певним ступенем свободи, гнучкості мислення та дій, що допомагають їй адаптуватись у складних соціальних умовах.

Принцип становлення передбачає розгляд явища формування соціальної відповідальності студента в розрізі еволюційного процесу, неперервності та динаміки. Застосування цього принципу в контексті нашого дослідження обумовлено тим, що формування соціальної відповідальності особистості можна розглядати як еволюційне восходження особистості до більш складних соціальних форм її життєдіяльності, що відбувається на певних життєвих циклах.

Таким чином, реалізація принципів *особистісної зорієнтованості освітнього процесу, діалогічності, інтегративності, нелінійності та становлення* дозволила нам розглядати проблему формування соціальної відповідальності студентів у комплексі, взаємодії цілої низки філософських підходів та соціогуманітарних наук, більш рельєфно уявити її сутність, специфіку, цілісність, виявити педагогічні умови реалізації завдань нашого дослідження.

Ще однією складовою педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій *стали критеріальні засади (критерії, показники і рівні сформованості)*. Нами визначено критерії формування соціальної відповідальності студентів і відповідні показники-індикатори їхнього прояву: *когнітивний* (усвідомлення сутності та специфіки соціальної відповідальності, її проявів; вміння аналізувати соціальні, моральні і професійні ситуації, якості та оцінювати їх з позицій власних сформованих моральних принципів); *оціночно-емоційний* (готовність до оцінки соціальних явищ, до об'єктивних оціночних суджень, самозвіту та самооцінки; емоційна стійкість, відкритість та здатність до емпатії); *світоглядний* (системність соціальних ставлень та соціально-схвальних переконань; трансформація переконань в особистісні якості студентів (незалежність, самостійність, об'єктивність, організованість тощо); *поведінковий* (активна життєва і громадянська позиції, що знаходять практичне підтвердження; участь в суспільно значущих громадських справах групи, закладу освіти, громади). Оцінка сформованості визначених критеріїв та показників здійснюється на чотирьох рівнях: недостатньому, задовільному, достатньому та оптимальному.

Важливою складовою нашої моделі визначено *засоби формування соціальної відповідальності студентів*. Провідним засобом визначено проєктні технології. Саме тому ми вважаємо за доцільне обґрунтувати засади даної діяльності і зупинитися на визначеннях термінів «проєкт», «проєктування» та «проєктна технологія».

Наукові засади проєктної діяльності як засобу формування соціальної відповідальності. Трактуювання поняття «проєкт» знайшло науково-теоретичне та технологічне обґрунтування на початку ХХ століття, у перекладі з латинської мови (*projectus*) означає «кинутий уперед». *Проєкт* переважно трактується як задум, система планування, концепція, діяльність по створенню прототипу, прообразу передбачуваного об'єкта (Мардахаєв, 2002). Більш точне визначення залежить від галузі проєкту (інженерний, дизайн-проєкт, управлінський тощо). Як вид документа визначають: технічний, графічний, ескізний, робочий проєкти. Нині разом із класичними проєктами (технічними, інженерними, архітектурно-будівельними) отримали розвиток проєктні

технології в інших сферах, зокрема в освіті. В освітньо-творчому процесі ґрунтовне дослідження етапів розвитку методу проєктів здійснила С. Давидова (2020).

Термін «проєктування» розглядається як діяльність по створенню та впровадженню проєкту, тобто як метод, що використовувалося як в освітній сфері, так і в технічних галузях людської діяльності (інженерному проєктуванні, конструюванні речей, машин та комунікацій). Проєктування у словниковій літературі визначається як здатність намічати, окреслювати план дій, конструювати, планувати та здійснювати задум, намір (Мардахаєв, 2002).

Близькими до поняття «проєктування» є терміни: моделювання, конструювання, прогнозування. Так, в працях О. Пехоти (2000) знаходимо такі дефініції відповідних понять: конструювання розглядається як здатність до розроблення певної конструкції об'єкта або системи, яка потім матеріалізується у плануванні діяльності викладача відповідно до заданих цілей і завдань; під моделюванням розуміють дослідження певних явищ, процесів чи систем шляхом побудови і вивчення їхніх моделей-замісників, аналогів досліджуваного об'єкта. Прогнозування дослідниця трактує як здатність до наукового передбачення, спеціальне дослідження перспектив певного явища шляхом співвідношення цілей з реальними, конкретними умовами і способами їх досягнення в минулому та нині. Також близьким є розуміння планування як ідеалізованого уявлення майбутньої діяльності.

Отже, проєктування є більш загальним поняттям щодо розглянутих вище. Як зазначає В. Безруков, «проєктування не можна зводити до планування. Проєкт відповідно до проєктної онтології задає цілісний об'єкт, причому описує його будову і функціонування. План задає стан запланованого об'єкта і приписи щодо застосування того чи іншого засобу переходу з одного стану до іншого» (2005, с. 143–144).

Педагогічне проєктування є одним з видів соціального проєктування. Ознаками такого виду проєктування є: наявність проєктного задуму (покладання і творення нового об'єкта, нових його якостей і станів); проєктна конструктивізація (розробка специфічною проєктною мовою задуму об'єкта, що передбачає процедури аналізу, синтезу, конструювання, узгодження, конкретизації тощо); спрямованість на проєктну реалізацію (як можливість створення за проєктом нового об'єкта, яка може і не здійснитися); проєктна онтологія (відчуття зв'язку проєктування з практичною діяльністю, належність до цінностей проєктної свідомості тощо). У педагогічному проєктуванні процедури аналізу та синтезу виводять проєктувальника за межі проєктної реальності до інших галузей і дисциплін, при цьому його головною метою лишається освітня.

Методологічними засадами проєктної діяльності в освіті стали теорії проблемного навчання та теорії евристичного навчання, узагальненні в працях М. Махмутова (1975) та А. Хуторського (2003). Кожна з цих теорій забезпечує теоретичне й практичне обґрунтування проєктування як самостійного виду освітньої діяльності. Аналіз свідчить, що в кожній із них деталізовано і змістовно схарактеризовано різновиди проєктувальної діяльності педагога, які реалізується окремими прийомами, спеціальними методами чи формами. Проблемний та евристичний підходи мають глибокі спільні засади, водночас вони різняться за стратегіями використання проєктування. Проблемне навчання, ґрунтуючись на визнанні провідної ролі проблемних ситуацій, розробляє різноманітні проєктувальні засоби навчання, спрямовані на залучення учнів до розв'язання навчальних проблем, творчих завдань. Евристичне навчання розглядає проєктні приписи як головний засіб самоуправління, саморозвитку учнів у розв'язанні творчих завдань.

Пріоритетність проєктувальної діяльності визначено в особистісно-зорієнтованому підході до освітнього процесу, пріоритетами якого є самоцінність особистості, її самоактуалізація та самореалізація, заохочення неповторності людини. Так, І. Бех (2003) зазначив, що система особистісно-зорієнтованого навчання окреслила такі ознаки особистісно-зорієнтованого підходу стосовно методу проєктування:

1. Пріоритет особистісно-сислової сфери того, хто навчається, зокрема її мотиваційно-ціннісного компоненту.
2. Культивування унікального соціального досвіду, визнання права на помилку.

3. Включення досвіду до змісту освітнього процесу, актуалізація суб'єктного досвіду, що забезпечується шляхом проблематизації навчального заняття, спільного цілепокладання і планування, постійної рефлексії.

4. Визнання цінності спільного досвіду, взаємодії. Будь-яка колективна робота є комунікативною подією. Спільний досвід доводить цінність колективної роботи в освітньому процесі.

5. Побудова процесу навчання на урахуванні психофізіологічних особливостей того, хто навчається. Освітній контент добирається не тільки і не стільки виходячи з можливостей, скільки з огляду на індивідуальні способи опрацювання інформації.

6. Переорієнтація процесу навчання на постановку і розв'язання навчальних завдань – пізнавальних, дослідницьких, проєктивних тощо. Усвідомленість мети являє собою орієнтири подальших дій тих, хто навчається.

7. Зміна позиції педагога як інформатора і контролера на позицію координатора, фасилітатора, що зумовлює створення умов для становлення здобувача освіти як суб'єкта діяльності.

Результатом стає проєктування, що відрізняється від планування точністю й реалізованістю, оскільки передбачає діагностику, спрямовану на попереднє визначення і прогнозування тенденцій розвитку здобувача освіти. За результатами діагностики, своєю чергою, проєктується освітній процес на кожному етапі. Зворотний зв'язок стає безперервним синтетичним процесом, що поєднує діагностику з прогнозуванням. На цій основі виникає моніторинг як процес постійного відстежування результатів освітнього процесу та засобів, які потім застосовують для проєктування і досягнення поставлених цілей (Бех, 2003).

За результатами порівняльного аналізу категорій «педагогічне проєктування» та «проєктно-педагогічна діяльність» Т. Подобєдова (2005) робить висновок про правомірність використання терміна «педагогічне проєктування», оскільки він є системним елементом цілісної системи професійно-педагогічної діяльності та важливою складовою педагогічної майстерності. Авторка визначає педагогічне проєктування як складову педагогічної технології, що містить формулювання ідеї майбутнього педагогічного проєкту, визначення задач і умов створення моделі проєкту, планування і організацію його конструкції, здійснення контролю, корекції та оцінки результатів суб'єктів проєктно-педагогічної діяльності. Для реалізації нашої педагогічної моделі було значущим твердження цієї дослідниці про змістовий та структурно-функціональний план реалізації педагогічного проєктування. Змістовий контент ми визначили як зміст діяльності педагога, спрямований на обґрунтування цільової ідеї, розробку, створення та реалізацію педагогічного проєкту як інноваційної моделі освітньо-виховної системи, орієнтованої на освітній результат. Структурно-функціональний план представлено як єдність структурних компонентів та відповідних їм функцій, що послідовно і циклічно змінюють одна одну і, тим самим, створюють певну педагогічну систему.

Застосування технологій проєктування (проєктних технологій) у сфері освіти є не лише перевагою, а й вимогою сучасного освітнього процесу, що обумовлено принципово новими технічними можливостями, стрімким розвитком психологічних, кібернетичних, педагогічних знань людства, революційним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Саме тому проєктні технології стали важливою складовою формування нової педагогічної ідеології – освіти впродовж усього життя. Формою безперервної проєктувальної освіти нині стає дистанційне навчання.

В основу розробки нашої педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій покладено *концепцію проєктивної освіти* Г. Ільїна (2001), сутність якої полягає в тому, що суб'єктом навчання стає сама людина, оскільки вона не тільки набуває знання, а й сама створює власне бачення навколишнього світу. Освіта стає для студента проєктуванням його життєдіяльності. Організація освітнього середовища постає як задум, проєкт, який здобувач освіти формує і прагне реалізувати завдяки активній, усвідомленій участі і освітньому процесі.

У закладі вищої освіти *проєктні технології* стали складовою сучасних інноваційних педагогічних технологій у контексті особистісно орієнтованої вищої освіти. Ця група технологій відображує сукупність прийомів, дій студента та науково-педагогічного працівника закладу для

досягнення поставленого завдання – вирішення певної проблеми, яка має значення для них та оформлена у вигляді продукту – дослідницької, проектної, творчої розробки. Проектні технології надають можливість студентам самостійно отримати знання у процесі вирішення практичних завдань або проблем, які потребують інтеграції знань із різних галузей наук. Педагоги під час використання цього методу виступають у ролі розробників завдань для інноваційного проекту, координаторів, експертів, консультантів.

Технологічне забезпечення проектної діяльності як провідного засобу формування соціальної відповідальності студентів утворили форми та методи роботи (виховні інтерактивні години, кейси, творчі захисти та соціальні проекти). *Проектні технології* ми визначили як сукупність форм, методів, засобів впливу з метою здійснення прогнозування, розробки ресурсів та методичного забезпечення проектної діяльності.

Наступною складовою нашої педагогічної моделі стали *педагогічні умови* формування соціальної відповідальності у студента в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Однак думки педагогів щодо комплексу застосовуваних педагогічних умов дуже різні: виховання відповідальності в навчально-виховному процесі, згідно О. Богатської (2005), представлено двома напрямками: вдосконаленням форм навчально-виховного процесу шляхом моделювання навчальних ситуацій для прояву відповідальності; спрямованістю змісту освіти на гармонійний розвиток особистості, орієнтацією на її самореалізацію і використання фундаментальних знань для активізації духовних інтенцій студентів.

Успішному формуванню соціальної відповідальності, як показав у своїх дослідженнях С. Васильєв (2004), сприяють: проблемні методи навчання, розвиток міжсуб'єктної довіри на основі здатності до емпатії в ході реалізації спеціальних програм; вдосконалення форм організації навчально-виховної роботи, збільшення частки форм, орієнтованих на діалог, співпраця і самореалізація; моделювання навчальних і виробничих ситуацій, пов'язаних з необхідністю вільного вибору способу дій, форм контролю, обґрунтування переваг, оцінка рішення.

Натомість І. Гладишева (2006) у вихованні соціальної відповідальності у студентів приділяє увагу отриманню ними в навчальній діяльності знань про права та обов'язки, про норми і правила поведінки людини в соціумі, закріпленню отриманого досвіду в різних формах позааудиторної діяльності, використання діалогу та співробітництва при включенні студентів у проектування та реалізацію соціальних програм з удосконалення життєдіяльності закладу чи територіальної громади.

Н. Хромченкова визначає такі педагогічні умови формування відповідальності у майбутніх журналістів: «створення сприятливих умов для самоактуалізації, самозростання, самооцінки, навчання в умовах суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, яка передбачає вільний вибір способу одержання освіти; готовності студентів до розв'язання проблемних завдань; використання інтерактивних методів навчання активізації пізнавальної діяльності суб'єктів; формування інформаційної культури майбутніх журналістів»(2018, с. 121).

Здійснений нами (Хі Zechen та ін., 2020) аналіз підходів до визначення педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів дозволив виділити певні *компоненти педагогічних умов*, а саме: вплив на організацію освітнього процесу; спрямованість на результат виховання та соціалізацію особистості; спрямованість на реалізацію об'єктивних можливостей та розв'язання поставлених завдань; реалізація завдань освітнього процесу із застосування інформаційно комп'ютерних технологій; активізація когнітивної діяльності; формування толерантного ставлення до особистості, оточуючих, видів діяльності; формування деонтологічних засад; спрямованість на оптимізацію та результативність освітнього процесу, на розвиток діалогічної взаємодії та суб'єктності; сприяння саморозвитку, формуванню м'яких компетентностей; забезпечення конкурентоспроможності та мобільності.

Таким чином, щодо структури педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проектних технологій нами було прийнято такі умови:

– удосконалення методів соціально-виховної роботи, збільшення частки форм соціально-виховної роботи, орієнтованих на усвідомлення та прийняття цінностей соціальної відповідальності;

- моделювання навчальних і виробничих ситуацій, пов'язаних з необхідністю соціально-відповідальних дій;
- застосування технологій проєктування з метою залучення студентів до соціально значущої діяльності.

Висновки. Таким чином, нами здійснено обґрунтування необхідності моделювання процесу соціально-виховної роботи закладу вищої освіти з формування соціальної відповідальності студентів. Розроблена нами педагогічна модель дозволить здійснити прогнозування змісту, напрямів та засобів формування соціальної відповідальності студентів, обґрунтування педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів та шляхів їх упровадження, визначення проєктних технологій як чинника формування соціальної відповідальності студентів. Важливим здобутком стало авторське трактування поняття «проєктні технології» як сукупності форм, методів, засобів впливу з метою здійснення прогнозування, розробки ресурсів та методичного забезпечення проєктної діяльності. Отже, обґрунтування сутності та складових педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій дозволило нам розгорнути експериментальну роботу з упровадження педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій в закладах вищої освіти. **Перспективними напрямками дослідження** стане визначення ефективності упровадження педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій в освітній процес закладів вищої освіти України.

Література

- Безруков В. И. Проектирование управления педагогическими системами: методология, теория, практика : дисс. ... доктора пед. наук / Московский педагогический государственной университет. Москва. 2005. 315 с.
- Бех І. Д. Виховання особистості : навчально-методичний посібник : у 2 кн. Кн.2. Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 342 с.
- Богатская Е. Ю. Педагогические условия воспитания у студентов технического университета ответственности как компонента их профессиональной компетентности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2005. 202 с.
- Вайнола Р. Х., Хлестова С. С. Деонтологічна культура. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2010. 60 с.
- Васильев С. Н. Пути формирования социальной ответственности у учащейся молодёжи. *Научно-технический сборник*. Кострома: КФВУ РХБЗ. 2004. С. 11–13.
- Гладышева И. А. Педагогические условия воспитания социальной ответственности у студентов негосударственного вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2006. 226 с.
- Давидова С. В. Значення методу проєктів для професійного становлення фахівців образотворчого мистецтва: історичний ракурс та сьогодення *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3). С. 69–79. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-7>
- Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва : Политиздат, 1986. 223 с.
- Ильин Г. Л. Проективное образование и становление личности. *Высшее образование в России*. 2001. № 4. С. 85–93.
- Махмутов М. И. Проблемное обучение. Москва : Педагогика, 1975. 367 с.
- Огнев'юк В., Сисоєва С. Тадеуш Левовицький у науковому педагогічному просторі України *Освітологія*. 2021. № 10. С. 1–14.
- Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя як система особистісно-професійного розвитку: концепція, структура, зміст, технології. *Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства* : міжнар. наук.-теор. конф. до 80-ї річниці НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 2. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. 225 с.

- Подобєдова Т. Ю. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Луганський національний університетімені Тараса Шевченка". Луганськ, 2005. 20 с.
- Словарь по социальной педагогике. Авт. сост. Л. В. Мардахаев. Москва : Академия, 2002. 368с.
- Словник іншомовних слів. Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.
- Сопівник Р. В., Сопівник І. В. Зарубіжний досвід виховання моральної відповідальності сільської молоді *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Педагогіка. 2014. № 3. С. 147–153. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_3_26
- Філософській енциклопедичній словник. За ред. Шинкарук В. І. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
- Хромченкова Н. М. Педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів «YoungScientist». № 12 (64), 2018. С. 119–122.
- Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. Москва : Моск. ун-т. 2003. 415 с.
- XiZechen, KhmiliarOleh, KrasnytskaOlha, VainolaRenate,Kravchenkolryna. Intensification of the educational process of higher educational institutions by tools of interactive technologies.*RevistaTemposEEspaçosEmEducação*, 2020. V. 13, № 32. P. 1–11. URL :<https://doi.org/10.20952/REVTEE.V13I32.14955>

References

- Bekh, I. D. (2003). Education of a person: educational and methodological manual: in 2 books. Book 2. Personality-oriented approach: scientific and practical principles : Lybid (ukr).
- Bezrukov, V. I. (2005). Designingmanagementofpedagogicalsystems: methodology, theory, practice/ thesis for the degree of the Doctor of Pedagogical Sciences / Moscow State Pedagogical University. 2005. 315 (rus).
- Bogatskaya, E. Y. (2005). Pedagogical conditions for training responsibility in students of a technical university as a component of their professional competence / thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences : 13.00.08. Rostov-na-Donu, 2005. 202 (rus).
- Davydova, S. V. (2020). The significance of project method for the professional development of artists : historical perspective and present-day context *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal. Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 2(3). 69–79. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-7> (ukr).
- Gladysheva, I. A. (2006).Pedagogical conditions for training social responsibility among students of a non-state university / thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences : 13.00.02. Kostroma, 2006. 226 (rus).
- Ilyin, G. L. (2001).Projective education and personality development. *Higher Education in Russia*. Iss. 4. 85–93 (rus).
- Khromchenkova, N. M. (2018). Pedagogical conditions for the formation of professional responsibility of future journalists. *Young Scientist*. № 12 (64).119–122.(ukr).
- Khutorskoy, A. V. (2003). Didactic heuristics. Theory and technology of creative teaching: Moscow University. (rus).
- Makhmutov, M. I. (1975).Problem teaching : Pedagogy (rus).
- Mardakhaev, L. V.(2002) Dictionary of social pedagogy : Academy (rus).
- Morozov S. M.&Shkaraputa L. M. (Ed). (2000). Dictionary of foreign words : Science (ukr).
- OgneviukV. & Sysoieva S. Tadeush Levovytsky in the scientific and pedagogical space of Ukraine.*Oświatologia*. 2021. № 10. 1–14.
- Podobedova, T. Yu. (2005). Preparation of future students of the humanities profile to pedagogical design: abstract of the thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences : 13.00.04 Theory and methods of professional education. Luhansk, 2005. 20(ukr).
- Shinkaruk, V. I Philosophical encyclopedic dictionary : Abris (ukr).

- Sopivnyk R. V. & Sopivnyk I. V. Foreign experience of training moral responsibility of rural youth. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*. Series: Pedagogy. 2014. № 3. 147–153. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_3_26
- Vainola, R. H. & Khlestova, S. S. (2010). Deontological culture. Educational and methodical manual (ukr).
- Vasiliev, S. N. (2004). Ways of formation of social responsibility in student youth. Scientific and technical collection : KFVU. 11–13 (rus).
- Xi, Zechen, Khmiliar, O., Krasnytska, O., Vainola R. & Kravchenko I. (2020). Intensification of the educational process of higher educational institutions by tools of interactive technologies. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, V. 13, № 32. 1–11. <https://doi.org/10.20952/REVTEE.V13I32.14955> (eng).
- Zdravomyslov, A. G. (1986). Needs. Interests. Values : Politizdat (rus).
- Pechota, E. N. (2000). Preparation of a future teacher as a system of special professional development: concept, structure, knowledge, technology. Iss. 2. : Dragomanov University (ukr).

CHARACTERISTICS OF THE PEDAGOGICAL MODEL OF FORMATION OF STUDENTS' SOCIAL RESPONSIBILITY BY MEANS OF PROJECT TECHNOLOGIES

Renate Vainola, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head at the Department of Social Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine, e-mail: vainola@ukr.net

Xi Zechen, post-graduate student at the Department of Social Education and Social Work, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine, e-mail: 496968932@qq.com

The article deals with the theoretical substantiation of the pedagogical model of students' social responsibility by means of project technologies, which contains the following structural components: purpose, tasks, principles, pedagogical conditions, criteria (criteria, indicators and levels of formation), technological support of project activities and a result. The purpose of the model is to form the social responsibility of students. As a result of the implementation of this model, an increase in the level of formation of indicators of social responsibility of students is envisaged. The objectives of the pedagogical model are the following: forecasting the content, directions and means of forming social responsibility of students; developing and implementing pedagogical conditions for the formation of social responsibility of students; developing project technologies as a factor in the formation of social responsibility of students. The content of the principles of the model implementation is detailed and the following characteristics are singled out: personal orientation of the educational process, dialogicity, integrativity, nonlinearity and formation. The authors carry out characterization and description of criteria for the formation of social responsibility of students and relevant indicators of their manifestation: cognitive (awareness of the nature and specifics of social responsibility and its manifestations; ability to analyze social, moral and professional situations, qualities and evaluate them from the standpoint of their own moral principles); evaluative-emotional (readiness to evaluate social phenomena, to provide objective evaluative judgments, self-report and self-evaluation; emotional stability, openness and ability to empathize); worldview (system of social attitudes and socially approving beliefs; transformation of beliefs into personal qualities of students (independence, objectivity, organization, etc.); behavioral (active life and civic positions that find practical confirmation; participation in socially significant public affairs of the group). The authors singled out pedagogical conditions that optimize the process of forming social responsibility of students in the institution of higher education: improving the forms of social and educational work; increasing the share of forms focused on awareness and acceptance of values of social responsibility; modeling of educational and production situations related to the need for socially responsible actions; using design technologies to attract students to socially significant activities.

Key words: a model, modeling, a project, designing, project technology, pedagogical conditions of forming students' social responsibility.

Авторський внесок: Вайнола Р. Х. – 50 %, Сі Цзечень – 50 %.

*Стаття надійшла до редакції / Received 29.11.2021
Прийнята до друку / Accepted 15.12.2021*

Унікальність тексту 90 % (Unicheck ID1010851511)
© Вайнола Ренате Хейківна, Сі Цзечень, 2021.